

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳۸۷ / ۱۲ / ۱۴

دانشگاه الزهرا

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

گروه روانشناسی تربیتی

پایان نامه دکترای روانشناسی تربیتی (Ph.D)

عنوان:

بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر کاهش عوامل فردی مؤثر بر
سوء مصرف مواد در میان دانش آموزان در معرض خطر شهر تهران

استاد راهنما:

دکتر کیانوش هاشمیان

اساتید مشاور:

دکتر گلنار مهران

دکتر علی دلاور

دانشجو:

ملوک خادمی اشکذری

اسفند ماه ۱۳۸۶

۹۶۸۱۴

۱۳۸۶ / ۱۲ / ۱۴

پیت
۱۳۵۷
۱۳۵۷

بسمه تعالی

به موجب نامه شماره ۳۸۴۰ مورخ ۱۳/۱۲/۸۴ ... جلسه دفاع از پایان نامه خانم
ملک حاجی احمدی رشته روانشناسی دانشکده علوم پزشکی ... شماره دانشجویی
در روز چهارشنبه مورخ ۱۳/۱۲/۸۴ تحت عنوان

در اطاق ... برگزار گردید.
ابتدا خانم ملک حاجی احمدی در مورد موضوع و نتایج پایان نامه صحبت نمودند و سپس به
سئوالات اعضاء حاضر در جلسه پاسخ دادند. هیات داوران طی جلسه ای که همزمان تشکیل گردید
پس از مشورت نمره دانشجو را ۱۹/۵ و با امتیاز عالی تعیین و مورد
قبول قرار گرفت

هیات داوران:

- ۱- استاد راهنما: دکتر کمالی
- ۲- استاد مشاور: دکتر طاهری
- ۳- داور خارجی: دکتر ...
- ۴- داور داخلی: دکتر ...
- ۵- داور داخلی: دکتر ...
- ۶- داور داخلی: دکتر ...

نام و نام خانوادگی مدیر گروه

نام و نام خانوادگی رئیس دانشکده

یا نماینده دانشکده در شورای تحصیلات تکمیلی دانشگاه

امضاء

تقدیم به :

بزرگواران و اساتیدی که دنیای معنوی و علمی خود را به

آنها مدیون هستم.

۱۳۸۷ / ۱۵ / ۱۳

۱۳۸۷ / ۱۵ / ۱۳

تقدیر و تشکر:

با گرامیداشت یاد اساتید بزرگوار در تمام مقاطع تحصیلی، بر خود لازم می‌دانم از راهنمایی‌های عالمانه استاد راهنما جناب آقای دکتر هاشمیان و مشاوره‌های سودمند اساتید مشاور آقای دکتر دلاور و سرکار خانم دکتر مهران و امعان نظر داوران داخلی خانم دکتر ناظرزاده و خانم دکتر بنی جمالی و داوران خارجی آقایان دکتر مهریار و دکتر بیرشک سپاسگزاری نمایم.

همچنین از همکاری‌های صمیمانه کارشناسان آموزش و پرورش شهر تهران آقایان تحریری و غلامی و مدیر و مشاوران مدارس و دانش آموزان منطقه ۱۲ شهر تهران به خصوص دبیرستان دخترانه اندیشه و دبیرستان پسرانه شهید همت علی‌که در مدت اجرای آموزش در مدرسه نهایت همکاری را با اینجانب نمودند تشکر می‌کنم.

چکیده پژوهش:

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش مهارت های زندگی بر کاهش عوامل خطر فردی در سوء مصرف مواد مخدر در بین دانش آموزان در معرض خطر دوره متوسطه طراحی شد که در نهایت منجر به ارائه یک مدل آموزش پیشگیری از سوء مصرف در میان نوجوانان در معرض خطر گردید. پژوهش شامل دو بخش بود که در بخش اول، ابتدا عوامل خطر پیش بینی کننده سوء مصرف در جامعه هدف شناسایی شد و سپس در بخش دوم، مداخله آموزشی مبتنی بر کاهش عوامل مذکور در گروه نمونه صورت پذیرفت.

بنابراین طرح پژوهش نیز از دو بخش تشکیل شد. بخش اول طرح همبستگی به منظور شناسایی عوامل پیش بینی کننده سوء مصرف و بخش دوم طرح آزمایشی به منظور بررسی اثربخشی مداخلات انجام شده بود.

سوالات و فرضیات پژوهش شامل دو بخش بود:

۱. کدامیک از عوامل خطر، پیش بینی کننده سوء مصرف در گروه مورد مطالعه هستند؟
۲. مداخله آموزشی بر روی کدامیک از عوامل فردی سوء مصرف، تغییر معناداری بین دو گروه آزمایش و کنترل ایجاد می کند؟

به منظور پاسخگویی به پرسش اول نمونه آماری به تعداد ۶۳۶ نفر از دانش آموزان در معرض خطر دوره متوسطه شهر تهران با استفاده از نمونه گیری خوشه ای تصادفی انتخاب شدند و با استفاده از پرسشنامه عوامل خطر و حفاظت کننده مورد پرسشگری قرار گرفتند. نتایج با استفاده از ضرایب همبستگی و محاسبه رگرسیون چند متغیره بررسی شد. یافته ها حاکی از این بود که متغیرهای نگرش، خودکنترلی، توانمندیهای اجتماعی، پیوند با خانواده، پیوند با مدرسه می تواند پیش بینی کننده سوء مصرف مواد در گروه مورد مطالعه باشد.

در مرحله دوم پژوهش بر اساس نتایج مرحله اول و با استفاده از طرح آزمایشی دو گروهی پیش آزمون، پس آزمون با گروه کنترل، تعداد ۸۰ دانش آموز مقطع متوسطه انتخاب و به طور تصادفی در گروه های آزمایش و کنترل جایگزین شدند. پس از اجرای پیش آزمون (پرسشنامه عوامل خطر و محافظ) برای گروه آزمایش و کنترل، ۱۰ جلسه آموزشی برای گروه آزمایش برگزار گردید. پس از پایان دوره آموزشی، پس آزمون برای هر دو گروه اجرا شد. نتایج با استفاده از تحلیل کوواریانس (مقایسه پس آزمون ها با حذف اثر پیش آزمون) بررسی شد که حاکی از اثربخشی آموزش مهارتها بر عوامل فردی سوء مصرف بود این عوامل عبارتند بودند از: خودکنترلی، توانمندی های اجتماعی، نگرش و همچنین متغیرهای پیوند با خانواده و پیوند با مدرسه که این متغیرها پس از مداخله در گروه آزمایش تفاوت معناداری با گروه کنترل نشان دادند.

بنابراین می توان نتیجه گرفت آموزش مهارت های زندگی در گروه در معرض خطر می تواند بر متغیرهای فردی سوء مصرف مؤثر در این گروه تأثیر گذار باشد و احتمال سوء مصرف آنان در آینده را کاهش دهد.

کلید واژه ها : سوء مصرف، پیشگیری از سوء مصرف، عوامل خطر، عوامل فردی، مهارت های زندگی، دانش آموزان در معرض خطر

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات
۷	مقدمه
۸	بیان مسأله
۱۴	اهمیت پژوهش
۱۶	اهداف پژوهش
۱۶	سؤالات پژوهش
۱۶	فرضیه‌های پژوهش
۱۸	تعاریف نظری و عملیاتی متغیرها
۲۴	فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش
۲۵	مقدمه
۲۶	مروری بر نظریه‌هایی که سوء مصرف مواد در نوجوانان را تبیین می‌کنند
۲۶	نظریه‌های شناختی - عاطفی
۲۸	نظریه یادگیری اجتماعی
۲۹	نظریه تعهد به رسوم و قواعد اجتماعی
۳۱	نظریه‌هایی که بر ویژگی‌های درونی افراد تاکید دارند

نظریه‌هایی که بر عوامل شناختی - عاطفی - یادگیری، تعهد و دلبستگی و ویژگیهای درونی

فردی به طور یکپارچه می‌نگرد..... ۳۴

عوامل خطر ساز و محافظت کنند سوء مصرف و وابستگی به مواد..... ۳۷

ارتقاء سلامت و پیشگیری ۴۵

پیشگیری در مدرسه ۴۸

سیر تاریخی برنامه‌های پیشگیری از سوء مصرف مواد..... ۴۸

رویکردهای پیشگیرانه علم محور..... ۵۰

رویکرد نفوذ اجتماعی ۵۱

رویکرد آموزش مقاومت در برابر فشار اجتماعی و آموزش هنجارها..... ۵۳

رویکرد تقویت توانمندی (توانمند سازی)..... ۵۴

برنامه‌های پیشگیری بر اساس رویکرد توانمند سازی ۵۶

آموزش‌های مهارت‌های زندگی..... ۵۸

مؤلفه‌های اصلی برنامه آموزش مهارت‌های زندگی..... ۶۳

پیشینه پژوهش ۶۸

فصل سوم: روش اجرای پژوهش ۸۲

مقدمه ۸۳

جامعه آماری ، نمونه، روش نمونه گیری ۸۴

ابزارهای پژوهش ۸۷

طرح پژوهش ۹۱

۹۳	شرح انجام پژوهش
۹۸	برنامه زمان بندی و سرفصل های آموزش مهارت های زندگی
۱۰۰	روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۱۰۱	فصل چهارم: نتایج
۱۰۲	مقدمه
۱۰۳	بخش اول - داده های توصیفی
۱۱۱	بخش دوم - نتایج مربوط به سئوالات پژوهشی
۱۲۳	بخش سوم - نتایج مربوط به فرضیات پژوهش
۱۳۰	فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری
۱۳۱	مقدمه
۱۳۶	بخش اول: بحث و نتیجه گیری داده های توصیفی
۱۴۴	بخش دوم: بحث و نتیجه گیری در خصوص سئوالات پژوهشی
۱۴۸	بخش سوم: بحث و نتیجه گیری در مورد فرضیات پژوهشی
۱۶۳	جمع بندی
۱۷۱	محدودیت های پژوهش
۱۷۲	پیشنهادها:
۱۷۴	فهرست منابع
۱۸۶	پیوست ۱ - برنامه آموزشی مهارت های زندگی
	پیوست ۲ -

- ۲۴۷ ..... پرشنامه ویژگیهای فردی و خانوادگی
- ۲۴۸ ..... پرشنامه بررسی سوء مصرف مواد
- ۲۵۰ ..... پرشنامه عوامل خطر ساز و حفاظت کننده
- ۲۵۴ ..... چکیده انگلیسی

فهرست جداول

جدول	صفحه
۱-۱ توزیع فراوانی جمعیت نمونه تحقیق مشترک بهزیستی و سازمان ملل در سال های ۱۳۷۷ و ۱۳۸۳	۹
۱-۳ نحوه توزیع نمونه آماری دوم	۸۵
۲-۳ پایایی خرده مقیاس های پرسشنامه عوامل خطر ساز	۹۰
۳-۳ دیاگرام طرح پیش آزمون - پس آزمون با گروه کنترل تصادفی	۹۲
۴-۱ فراوانی و درصد جنسیت افراد گروه نمونه	۱۰۳
۴-۲ فراوانی و درصد سن افراد گروه نمونه	۱۰۳
۴-۳ وضعیت تحصیلی گروه نمونه	۱۰۴
۴-۴ وضعیت شغلی والدین دانش آموزان گروه نمونه	۱۰۴
۴-۵ وضعیت تحصیلی والدین دانش آموزان گروه نمونه	۱۰۵
۴-۶ سابقه مصرف انواع مواد در خانواده دانش آموز	۱۰۶
۴-۷ سابقه مصرف انواع مواد در محل زندگی دانش آموز	۱۰۷
۴-۸ سابقه مصرف انواع مواد در گروه دوستان دانش آموز	۱۰۸
۴-۹ سابقه مصرف انواع مواد توسط دانش آموز	۱۰۹
۴-۱۰ سابقه مصرف انواع مواد توسط دانش آموز در یکماه گذشته	۱۱۰
۴-۱۱ ماتریس همبستگی انواع مصرف مواد در بین دانش آموزان و عوامل خطر مرتبط با مصرف	۱۱۱

- ۴-۱۲ آزمون معنا داری هوسمر و لمشاو (پیش فرض رگرسیون لجستیک) ۱۱۳
- ۴-۱۳ طبقه بندی دانش آموز بر اساس محاسبات رگرسیون لجستیک ۱۱۳
- ۴-۱۴ تجزیه و تحلیل رگرسیون لجستیک بین مصرف و عدم مصرف در بین دانش آموزان و متغیرهای پیش بینی کننده (عوامل خطر) ۱۱۴
- ۴-۱۵ مراحل محاسباتی رگرسیون چند متغیره در پیش بینی مصرف سیگار ۱۱۳
- ۴-۱۶ نتایج مربوط به رگرسیون گام به گام برای تعیین اولویت متغیرها در پیش بینی مصرف سیگار ۱۱۴
- ۴-۱۷ مراحل محاسباتی رگرسیون چند متغیره در پیش بینی مصرف مشروب ۱۱۵
- ۴-۱۸ نتایج مربوط به رگرسیون گام به گام برای تعیین اولویت متغیرها در پیش بینی مصرف مشروب ۱۱۶
- ۴-۱۹ مراحل محاسباتی رگرسیون چند متغیره در پیش بینی مصرف تریاک ۱۱۷
- ۴-۲۰ نتایج مربوط به رگرسیون گام به گام برای تعیین اولویت متغیرها در پیش بینی مصرف تریاک ۱۱۸
- ۴-۲۱ مراحل محاسباتی رگرسیون چند متغیره در پیش بینی مصرف حشیش ۱۱۹
- ۴-۲۲ نتایج مربوط به رگرسیون گام به گام برای تعیین اولویت متغیرها در پیش بینی مصرف حشیش ۱۲۰
- ۴-۲۳ مراحل محاسباتی رگرسیون گام به گام در پیش بینی مصرف هرئین ۱۲۰
- ۴-۲۴ نتایج مربوط به رگرسیون گام به گام برای تعیین اولویت متغیرها در پیش بینی مصرف هرئین ۱۲۱
- ۴-۲۵ مراحل محاسباتی رگرسیون چند متغیره در پیش بینی مصرف قرص اکس ۱۲۱

- ۴-۲۶ نتایج مربوط به رگرسیون گام به گام برای تعیین اولویت متغیرها در پیش‌بینی مصرف قرص اکس ۱۲۲
- ۴-۲۷ خلاصه اطلاعات تحلیل کواریانس تاثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر خود پنداره دانش آموز ۱۲۳
- ۴-۲۸ خلاصه اطلاعات تحلیل کواریانس تاثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر خود کترلی دانش آموزان ۱۲۴
- ۴-۲۹ خلاصه اطلاعات تحلیل کواریانس تاثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر نگرش دانش آموزان ۱۲۵
- ۴-۳۰ خلاصه اطلاعات تحلیل کواریانس تاثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر کنترل درونی دانش آموزان ۱۲۶
- ۴-۳۱ خلاصه اطلاعات تحلیل کواریانس تاثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر توانمندیهای اجتماعی دانش آموزان ۱۲۷
- ۴-۳۲ خلاصه اطلاعات تحلیل کواریانس تاثیر آموزش مهارت‌های زندگی پیوند با خانواده دانش آموزان ۱۲۸
- ۴-۳۳ خلاصه اطلاعات تحلیل کواریانس تاثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر پیوند با مدرسه دانش آموزان ۱۲۹

فهرست شکل‌ها(نمودارها)

- ۲-۱ دیدگاه تلفیقی بوتین به رفتار مصرف مواد مخدر ۶۶
- ۲-۲ مدل فرضی شروع مصرف مواد ۶۷

فصل اول

کلیات

در زمان ما مسئله مواد مخدر شکل مخاطره آمیز و کاملاً پیچیده‌ای به خود گرفته و در عین حال گسترش جهانی یافته است. اعتیاد به مواد مخدر علاوه بر زیانهای جدی و خطرناک جسمی از قبیل ابتلا به بیماریهای عفونی و واگیردار همچون ایدز، هپاتیت و سل، عوارض و مشکلات عدیده اجتماعی و اقتصادی از قبیل افزایش جرائم مرتبط با مواد مخدر همچون جنایت و سرقت، فقر و تکدی‌گری و هدر رفتن سرمایه‌های کلان مادی کشور را به دنبال داشته است. کشور ما دارای جمعیتی جوان است. بیش از ۵۰٪ جمعیت کشور در سنین زیر بیست سال بوده و ۶۲٪ این جمعیت در شهرها ساکن هستند. موقعیت استراتژیک ایران و قرار گرفتن آن در کنار کشورهای هم‌چون افغانستان و پاکستان که جزو تولید کنندگان عمده مواد مخدر می‌باشند، مسیری مناسب جهت قاچاق مواد مخدر فراهم ساخته و بازار داخلی مصرف را افزایش داده است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی علی‌رغم تلاش بی‌وقفه نیروهای انتظامی و شهادت بیش از ۲۷۰۰ تن از آنان این روند رو به رشد بوده است. برآوردهای رسمی اولیه از تعداد معتادان رقمی حدود دو میلیون نفر را ذکر می‌نماید (دبیرخانه کمیسیون پیشگیری از اعتیاد ۱۳۷۹، یزد) و با در نظر گرفتن حداقل یک خانواده ۵ نفری مرتبط با این افراد، به رقمی حدود ۱۰ میلیون نفر دست می‌یابیم که در ارتباط نزدیک با معضلات ناشی از اعتیاد هستند. تحقیقی که بر روی تعدادی از معتادان (حدود ۳ هزار نفر) در سال ۷۴ انجام شده است (فرجاد ۱۳۷۴) وضعیتی به شرح زیر را نمایان می‌سازد:

❖ طبقه جوان (گروه سنی ۲۱ تا ۲۷ سال بیشترین تعداد معتادان را در این بررسی نشان

می‌دهد.

❖ بیشترین ماده مصرفی در میان جوانان هروئین (به عنوان خطرناک‌ترین ماده مخدر) می‌باشد.

❖ از نظر تحصیلی اکثر معنادان دارای تحصیلات متوسط بوده‌اند.

❖ بیشترین معنادان بویژه جوانان متعلق به خانواده‌هایی هستند که بیشترین مشکلات را همچون عدم روابط صحیح با خانواده، پائین بودن سطح دانش، مشکلات فرهنگی اجتماعی، فقر و درآمد کم و بالاخره خانواده از هم گسیخته دارا بوده‌اند.

در تحقیق دفتر کنترل مواد مخدر و جرایم سازمان ملل متحد در تهران^۱ با همکاری سازمان بهزیستی کشور (۱۳۷۷) تحت عنوان «ارزیابی سریع وضعیت اعتیاد در ایران» سن شروع مصرف ۱۶ تا ۲۰ برآورد شده است. براساس همین پژوهش اصلی‌ترین عوامل گرایش به اعتیاد، لذت‌جویی، کنجکاوی، افسردگی، فشار ناشی از مسائل اقتصادی، وجود فرد معتاد در خانواده و محیط کار، ناآگاهی از عواقب سوء مصرف و دسترسی آسان به مواد مخدر اعلام شده است.

این مشکلات نشان می‌دهد استراتژی کاهش عرضه (مقابله با عرضه) به تنهایی کارساز نیست و باید از استراتژیهای کاهش تقاضا (پیشگیری) بهره‌مند شد. بطورکلی هدف از پیشگیری از مصرف مواد مخدر جلوگیری از رویداد سوء مصرف مواد در اجتماع است، چرا که بهتر و مقرون به صرفه‌تر است که با اینگونه مشکلات در همان مرحله اول مقابله شود تا در مراحل بعدی. همانطور که اغلب افراد اولین بار مواد مخدر را در سنین دانش‌آموزی تجربه می‌کنند برنامه‌های پیشگیری نیز بایستی در همان سنین آغاز شود (گزارش جهانی مواد مخدر^۲ ۲۰۰۰). هدف عملی‌تر، کاهش یا به تعویق انداختن سن شروع سوء مصرف در جامعه است،

^۱ - United Nations office on Drugs and Crime(UNODC)

^۲ - World drug report

چرا که آسیب‌پذیری در برابر سوء مصرف مواد معمولاً با بالا رفتن سن، کمتر می‌شود (همان منبع). در عین حال بررسی در گروه معتادان کشور نشان داد که در مقایسه با سالهای گذشته میانگین سنی افراد معتاد کاهش یافته و افزایش جمعیت معتادان در رده‌های سنی ۲۰-۳۰ مؤید همین نکته است. علت کاهش میانگین سنی معتادان و افزایش شیوع در گروههای سنی جوانتر جامعه حاکی از ضعف اقدامات پیشگیرانه در طول سالهای گذشته است. در هر حال با کاهش سن اعتیاد، مشکلات و عوارض آن نیز بیش از گذشته گریبان گیر جامعه می‌شود (ارزیابی سریع وضعیت اعتیاد در ایران، سازمان بهزیستی ۱۳۸۴). در ایران، سازمانهای متعددی وظیفه مقابله با معضل اعتیاد در جامعه را به عهده دارند. با تشکیل ستاد مبارزه با مواد مخدر زیر نظر ریاست جمهوری، برنامه‌ریزی و هماهنگی فعالیت سازمانهای ذی ربط به این ستاد واگذار شد (۱۳۶۹) و به تبع آن وزرات آموزش و پرورش نیز از سال ۱۳۷۶ به برنامه‌ریزی در خصوص پیشگیری از مصرف مواد مخدر پرداخت. این اقدامات شامل فعالیت‌های تبلیغی، آموزشی و حمایتی و انجام طرحهای پژوهشی به منظور شناخت ابعاد موضوع و شیوه‌های برخورد علمی با مسئله بوده است.

تلاشهایی که از سال ۷۶ به منظور پیشگیری و کاهش تقاضا آغاز شده تاکنون ادامه دارد، اما هنوز منجر به یک برنامه هماهنگ و مستمر، نشده است. مطالعاتی که در زمینه پیشگیری در مدارس انجام شده است نشان می‌دهد که برنامه‌های پیشگیری برای کودکان و نوجوانان بایستی:

۱. به گونه‌ای طراحی شود که باعث ارتقای سطح عوامل حمایتی شده و سعی شود تا عوامل شناخته شده خطر را کاهش داده یا از بین ببرد.

۲. کلیه اشکال سوء مصرف مواد مخدر از جمله سیگار، الکل، حشیش و غیره را هدف قرار دهد.
۳. شامل آموزش مهارت‌های مقاومت در برابر مواد مخدر (زمانی که تعارف می‌شود) باشد، تعهدات شخصی را به عدم مصرف مواد مخدر تقویت نماید و قابلیت‌های اجتماعی را در برقراری ارتباطات افزایش دهد.
۴. زمانی که نوجوانان، این برنامه‌ها هستند، بایستی از روش‌های تعامل مثل گروه‌های بحث و گفتگوی بین همکلاسی‌ها و نه از تکنیک‌های آموزشی صرف، استفاده شود.
۵. به گونه‌ای طراحی شود که ماهیت ویژه مشکل سوء مصرف را در جامعه محلی مدنظر قرار دهد.
۶. هر چه خطر تجربه کردن سوء مصرف مواد مخدر در گروه هدف بیشتر باشد این برنامه‌ها نیز جدی‌تر و زودتر انجام گیرد (دفتر کنترل جرائم و مواد مخدر سازمان ملل، ۲۰۰۰).
- دوره نوجوانی به عنوان دوره‌ای تحولی با افزایش احتمال خطر شروع مصرف دارو و رشد اعتیاد شناخته شده است (کرس‌تیم^۱، ۲۰۰۵).
- مطالعات پیمایشی متعددی به بررسی رفتارهای مخاطره‌آمیز در نوجوانان پرداخته و نوع رفتارهای مخاطره‌آمیز را که نوجوان در آن درگیر هستند فهرست کرده‌اند که عبارتند از استفاده از مواد مخدر و نوشیدن الکل، رفتارهای نامشروع جنسی، درگیریهای فیزیکی و خشونت، مشکلات عاطفی، مشکلات تحصیلی و رفتارهای مربوط به رژیم غذایی (براس دارت ۲۰۰۱، اندروز ۲۰۰۰ بیکن و فیتز ۲۰۰۲، به نقل از نیک منس ۱۳۸۶).

---

^۱ - Kirsteim

طی سی سال گذشته، پژوهشگران عوامل خطر مشخصی را در زمینه مصرف موادمخدر شناسایی کرده‌اند. این عوامل در اصلی‌ترین نهادهای اجتماعی یعنی خانواده، مدرسه، گروه همسال، جامعه و خود فرد وجود دارند. هر قدر در جامعه‌ای تعداد عوامل خطر بیشتر باشد احتمال سوء مصرف موادمخدر بیشتر است و هر اندازه شخص با عوامل خطر بیشتری روبه رو باشد احتمال بیشتری دارد که به سوء مصرف مواد مخدر و الکل روی آورد. لذا چنانچه بتوانیم این عوامل خطر را در زندگی نوجوانان کاهش دهیم فرصت خوبی برای پیشگیری از سوء مصرف موادمخدر خواهیم داشت. عوامل خطر سوء مصرف مواد مخدر در دو زمینه کلی شناسایی شده‌اند:

(۱) در بافت اجتماعی یا محیطی که افراد در آن پرورش می‌یابند مانند محله.

(۲) در ذرون فرد در روابط او با خانواده، مدرسه و گروه همسال (هاو کینز، کاتالانو ۱۹۹۲).

علاوه بر این به علت منابع مالی محدود و همچنین اولویت بندی نیازها و از آنجا که دسته‌ای از عوامل خطر مرتبط با بافت اجتماعی و محیطی افراد است، در گام اول گروه‌هایی که بعلت شرایط خاص زندگی، در معرض خطر تعریف می‌شوند هدف مداخلات آموزشی قرار می‌گیرند تا از این طریق تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر عوامل فردی خطر سنجیده شود. منطبق برنامه این است که به ندرت عوامل محیطی را می‌توانیم تغییر دهیم بنابراین در صورتی که بتوانیم عوامل فردی خطر را کاهش دهیم به نوعی به تقویت عوامل حفاظتی پرداخته‌ایم و انتظار می‌رود احتمال مصرف مواد در آینده را کاهش دهیم.

در این پژوهش نیز اهتمام شده است براساس شرایط بومی و منطقه‌ای ابتدا در گروه‌های

در معرض خطر عوامل خطر فردی مهم شناسایی شده و بر این اساس مجموعه آموزش

مهارت‌های زندگی، اجرا و سپس تأثیرات آن بر عوامل خطر ارزیابی گردد که همان عوامل مؤثر بر مصرف هستند.

همچنین برای این مطالعه دوره اول دبیرستان انتخاب شده است که سال‌های نوجوانی است و مطالعات، مؤید پرخطر بودن این سالها از نظر احتمال مصرف مواد و سایر رفتارهای پرخطر می‌باشد.